FARA ARMÂNEASCĂ

UN PRINŢ AL CULTURII AROMÂNE

Mihai STERE DERDENA

Auzisem de Zahu Pană, încă din anii '50, când mă aflam încarcerat la Gherla. Deţinuţii politici, care avuseseră şansa să-l întâlnească, fie în timpul uneia dintre cele trei detenţii ale sale, fie în războiul nostru sfânt, pe linia I, vorbeau despre el numai cu respect şi cu admiraţie, ori de câte ori se refereau la comportarea sa demnă faţă de inamicii din închisori şi de pe front.

După mulţi ani, prin 1976, l-am cunoscut şi eu pe Zahu, însă nu pe îndelete - dată fiind vitregia circumstanţelor, ci în mare grabă. Ne găseam amândoi la ICLPP (Întreprinderea pentru Construirea de Locuinţe în Proprietate Personală), pe Calea Victoriei din Bucureşti, lângă CEC (sediul central), el - ca să predea statului apartamentul său, ca un cadou confiscat, iar eu, ca să-mi achit integral locuinţa. Eram grăbiţi, deopotrivă, fiindcă urma să stăm la câteva *"cozi"* şi să ne izbim de indolenţă şi de absenţa solicitudinii, însuşiri care îi caracterizau pe birocraţii dela ghişee în eliberarea actelor solicitate. Fiind presat de timp şi, nemaiputând răbda pasarea mea dela un hârţogar la altul, am lăsat mânia să izbucnească prin strigătul *"Cronofagilor !"* Aşa avea să mă ţină minte Zahu Pană.

Însă adevărata cunoştinţă aveam s'o facem dela distanţă, începând din 1992, când, devenind şi eu colaborator permanent la *Cuvântul Românesc*, voi primi la Piatra-Neamţ, apoi la Bucureşti, ziarul acesta care pentru mine înseamnă întâia şi cea mai seducătoare iubire publicistică. Astfel, număr de număr, citesc cu nesaţ tot ce apare în cea mai prestigioasă publicaţie a exilului românesc. Absolut toţi colaboratorii, în cap cu admirabilul editor George Bălaşu, îşi onorează cu brio menirea sfântă de slujire exemplară a Adevărului şi a Cuvântului, dar acum doresc să mă refer cu deosebire doar la unul dintre ei, la Zahu Pană.

Lună de lună sporeşte, indeodebi printre Aromâni, cota popularităţii ca poet, ca publicist şi ca integru caracter a lui Zahu Pană. Lirica sa, de mare virtuozitate, în impecabil metru clasic, abordează cu aplomb toate temele majore ale omenirii dintotdeauna, iar, prin apropierea de Mântuitorul nostru, devine tot mai mult o operă mesianică, profund cristianică.

Lui îi datorăm antologia *"Poezii din închisori" din 1982*, în care sunt prezenţi 29 de poeţi în frunte cu marii maeştri ai genurilor liric şi epic, Radu Gyr şi Nichifor Crainic. Sunt incluse în această impresionantă culegere, prefaţată de Vintilă Horia şi bazată exclusiv pe reproducerea din memorie a tuturor celor aproape şase sute de pagini de versuri, şi 14 poezii de autori necunoscuţi. Din lirica lui Zahu sunt alese 18 poeme de mare ţinută artistică. Tot la editura *Cuvântului Românesc* îi apare, în anul (crucial pentru destinul neamului românesc) 1989, volumul integral original *"Cu acul pe săpun"*, cuprinzând nu mai puţin de 103 poeme structurate pe capitolele tematico-biografice: *Cu acul pe săpun, Cadrilater, 1944, Interludii şi Din exil.* Întregul volum a fost dedicat angelicei sale soţii, Marica. Mutându-se, la 18 Mai 1996, în sfera îngerilor, unde-i este locul, Marica îl va ocroti pe Zahu ca un real înger păzitor şi va continua să-l inspire ca o muză, îndemnându-l să ardă neîncetat, ca flacăra, pe tărâmul creaţiei artistice pentru care din naştere a fost dotat cu har şi cu chemare din belşug, probate cu prisosinţă prin cele două volume de versuri profund originale şi reuşite. Al doilea volum este scris în aromână şi poartă titlul *"Avnânghipsiri"*, termen polisemantic care înseamnă, printre altele, *"privelişti"*.

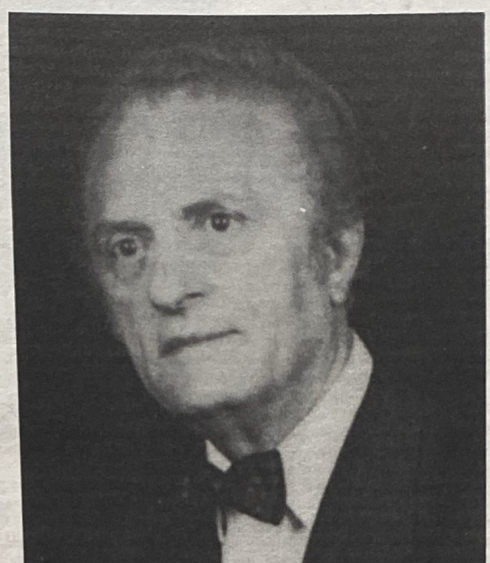

Opera lui Radu Gyr devine tot mai accesibilă publicului larg ca urmare şi a studiului exegetic al lui Zahu Pană, apărut în *Cuvântul Românesc*, prin care Zahu, un subtil cunoscător al literaturii beletristice, îndeosebi al poeziei, se arată un fin estet şi un pătrunzător critic literar, ceea ce adaugă noi dimensiuni la statura acestei personalităţi.

Sigur că fără acordul generos al corifeului publicistic George Bălaşu n'ar fi prins viaţă nicicând iniţiativa excepţională a lui Zahu Pană ca, în corpul *Cuvântului Românesc*, să fiinţeze permanent o pagină specială pentru Aromânii de pretutindeni. Astăzi, ctitorul Zahu poate privi înapoi cu satisfacţie şi cu jubilaţie, meritând a fi felicitat pentru longevitatea de invidiat a paginii *"Fara armâneească"*, de care se îngrijeşte cu toată dăruirea şi competenţa încă din 1976, de când datează şi debutul său publicistic la cea mai îndrăgită gazetă românească din străinătate.

Foştii deţinuţi politici din ţară îl adoră pe Zahu Pană mai ales pentru fermecătoarele şi nepieritoarele sale pamflete dela rubrica *"Efemeride"*, pe care le aşteaptă, de fiecare dată, ca pâinea caldă.

Prin pamflete, mai ales, care sunt deosebit de gustate şi apreciate în România, Zahu Pană s'a impus ca un gazetar de temut, de mare calibru. De-ar şti toţi cititorii *Cuvântului Românesc* că publicistul, care semnează George Augustin, e tot Zahu Pană, admiraţia lor, şi-aşa destul de mare, ar spori fără încetare.

Şi-atât de mult se interesează Zahu de realităţile din ţară încât a ajuns să fie mai bine informat decât cei ce vieţuim în patrie. Articolul de pe prima pagină a numărului din Septembrie 1996, purtând titlul *"În preajma alegerilor"*, semnată cu pseudonimul George Augustin, constituie cea mai recentă şi mai elocventă probă în acest sens.

Fiindcă şi-a iubit Ţara mai mult decât orice şi pentrucă n'a conceput să se înfrăţească cu Satan în nici o clipă a vieţii sale, în trei rânduri a fost încarcerat de guvernanţii antonescieni şi cei comunişti (între anii 1941-1943, 1948-1953, 1958-1964), totalizând 13 ani de temniţă grea, iar în 1943 şi 1944 a participat la războiul nostru sfânt, pe întâia linie a frontului antibolşevic, dorindu-se moartea lui şi a altor tineri-martiri - cu miile -, creştini şi patrioţi înflăcăraţi cum n'au mai existat în acest secol pe pământul nostru mioritic. El şi atâţia alţi voinici, discipoli ai neasemuitului Căpitan, n'au avut tinereţe *"cu blonde iubiri diafane"*, ci, jertfindu-se pentru Hristos şi pentru Ţară, prin puşcării şi prin tranşee, *"prin moarte-au trecut, nu prin viaţă"*. În poezia *"Prefaţă"*, care deschide volumul *"Cu acul pe săpun"*, autorul ne prezintă, extrem de condensat, doar o parte a martiriului său din infernalul Aiud, nu şi odiseea faptelor de armă ale aceluiaşi spirit juvenil de jertfă:

"Anii mei,
de trei ori în necazuri trăiţi,
dar în bucurii niciodată,
odihnesc aici!"

Convingerea că aparţine cu totul şi pentru totdeauna neamului românesc reprezintă pentru Zahu Pană un crez fundamental, indiscutabil. E necesară relevarea acestei credinţe deoarece tocmai acum, în perioada aceasta postrevoluţionară, este tot mai frecvent pusă în discuţie chestiunea desprinderii Macedoromânilor de Dacoromâni, curent care prinde consistenţă crescândă. Chiar de s'ar întâmpla ca aproape toţi Aromânii să-şi însuşească această concepţie separatistă, în sensul de a se considera o etnie distinctă, sunt sigur că, cel puţin trei mari cărturari - în ordine alfabetică: Hristu Cândroveanu, Zahu Pană şi Ionel Zeana - ar rămâne până la capăt pe vechile poziţii, adică Români 100%.

Ziua de Duminică 13 Octombrie 1996 va rămâne o data fastă, memorabilă, pentru mine, pentrucă atunci mi-a fost dat să-l revăd pe Zahu şi să nu mă satur ascultându-l. Şase ceasuri - dela 11 la 17 - s'au scurs în ritm alert, iar eu doream, asemenea romanticului Lamartine, dar cu o motivaţie puţin diferită, să implor timpul să se oprească pentrucă aveam atâtea să mai învăţ dela acest admirabil reprezentant al spiritualităţii române dela Sud de Dunăre, în special din domeniile lexical, etimologic, istoric şi prozodic, pe care le stăpâneşte mai autoritar decât cei mai mulţi dintre profesorii de istorie şi de limbă română, cu toate că el este licenţiat, nu în litere, nici în istorie, ci al Academiei de Studii Economice.

Nu's puţini Românii care, umblând pe mări şi pe oceane, prin ţări străine, ar avea destule de povestit, dar nu mi s'a mai întâmplat să dau de un cozeur atât de fermecător ca Zahu. Plăcându-mi nespus cum vorbeşte, m'am lăsat sedus şi plimbat prin toată Macedonia noastră ancestrală, mirifică asemenea Arcadiei, apoi prin Lumea Nouă, la Hamilton, pe la redacţia plină de vrajă a *Cuvântului Românesc*, şi mai apoi, în cele din urmă, pe la *Câmpul Românesc*, unde am trăit senzaţia că mă aflu în ţara minunilor, însoţit de Alice şi călăuzit şi de Ariadna, nu numai de Zahu.

Plăcerea de a-l asculta a fost favorizată nu doar de talentul său de narator neîntrecut, ci şi de ambianţa spirituală de confort sporit, pe care au ştiut s'o creeze ospitalierii amfitrioni Lucica şi Petre Baţu, cel din urmă fiind nepot de soră al lui Zahu şi, totodată, frate al distinsei poete Florica Baţu-Ichim.

Fiind transportat de interlocutor într'o lume feerică, de basm, am uitat cu totul pătania tristă - am fost buzunărit şi *"uşurat"* de 33.000 de lei - din tramvaiul 11, care, ticsit ca o cutie de sardele, mă ducea în cartierul bucureştean Berceni, la eroul care, întors din cruciadă, în August 1944, ieşit din temniţele comuniste, în 1964, şi revenit în patrie după 20 de ani de exil, a avut de fiecare dată, temei să ţină capul sus şi să zică:

"Iar dacă azi, zâmbind, iert toate
E că, din cruntele fierturi,
Eu n 'am ieşit tăriş, pe coate,
Ci fulgerând de noi armuri"
(Radu Gyr)

A ieşit, mereu biruitor, ca războinicul din Itaca, şi demn, ca un prinţ. Şi este chiar prinţ al culturii aromâne, atât prin opera sa poetică şi publicistică, deja impresionant de vastă şi bogată, cât şi prin caracter. Iar caracterul la un cărturar este şi mai important decât talentul. Căci, aşa cum prezisese regele nostru Carol I, încă din 1906, *"mai mulţi decât talentele, caracterele hotărăsc soarta popoarelor"*. Or, neamul românesc în care intră, negreşit, şi Aromânii, este foarte bogat în talente, dar şi în lichele, în iude şi în hoţi. Din păcate, caracterele, în rândul intelectualităţii noastre, se răresc tot mai mult, spre regretul perpetuu al puţinilor patrioţi autentici, şi, mai ales, spre nimicirea speranţei de regenerare morală a neamului nostru atât de încercat.

Un caracter integru şi rar, de veritabil prinţ - se ştie doar că nu atât sângele, originea, cât calităţile morale înnobilează realmente fiinţa morală -, cum este Zahu Pană, merită a fi sărbătorit, a i se acorda toată cinstirea ce i se cuvine nu doar la împlinirea vârstei de trei sferturi de veac, ci an de an.

Este cât se poate de îndreptăţit, chiar salutar, îndemnul lansat de Hristu Cândroveanu ca Zahu Pană să purceadă de îndată la scrierea memoriilor sale, de nu cumva a şi început să le aştearnă pe hârtie cu acelaşi meşteşug cu care le istoriseşte.

Ţine-l, Doamne, pe Zahu în excelenta formă fizică şi intelectuală de acum, încă cel puţin cinci lustri spre a deveni centenar şi a putea să ne prezinte, în scris toată viaţa-i extrem de tumultuoasă şi interesantă, precum şi cât mai numeroase pamflete, evocări şi poezii!

AVNÂNGHIPSIRI

Trec puil'i chiruţ pi ninga seară –
curuñi di steali ma se-adară.
Si-aprindi dzeana dipriună,
cu foc di lună.

Maşi cliputâ izvurlu-n cali,
şi-un picurar plîndzi cu jali
muşata lui, ţi l'i-iasti armasâ
diparte, acasâ...

Luţeafirl'i stau tuţ arada,
cu ocl'i di somn vahi plîndzi dada
giunarlu-a l'ei – di mult fudzit,
niminduit!

O! Dado vrutâ – dit chilimi,
cu faţa suptâ ş-per di-asimi,
cu mîna ta – rug – di lucrari,
cu ocl'i di vreare...

Cu luna nopţilor – poştaş,
dit dipărtari eu ti baş,
s-ti ţînâ Dumnidzâ cu ghini –
pînâ s-vîn ş-mini!

Zahu PANĂ